

Питання, які виникають при розгляді альтернативних шляхів дій в професійній практиці не завжди можуть вважатися справді етичними. Те, що не є етичною проблемою для однієї людини, може бути проблемою для іншої. Тому в ситуаціях, коли виникають такі питання, одне джерело інформації, яке може допомогти, – це Морально-етичний кодекс.

На перший погляд, здається, що етичні питання з якими стикається судовий експерт, можуть вирішуватись за допомогою простих правил. Проте, кодекс – це більше, ніж просто моральні принципи, це звід правил, які регулюють поведінку в певних ситуаціях.

Як правило, розтлумачити правильно принципи, передбачені законодавством, буває досить складно. У такому разі ми можемо звернутись до досвіду правового регулювання професійної етики суддів, адвокатів чи прокурорів. У Україні прийнята низка нормативно-правових актів, які регулюють професійну етику даних професій. Щодо суддів, то це «Кодекс суддівської етики», адвокатів – «Правила адвокатської етики», прокурорів – «Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів». Подані документи визначають основні моральні принципи та правила професійної етики, яких повинні дотримуватись при виконанні своїх обов'язків представники даних професій. Тому вважаємо, що морально-етичне регулювання судово-експертної діяльності може створюватися беручи за основу вже існуючі кодекси та правила. Проте, даний напрямок потребує ще додаткового вивчення та опрацювання.

#### **Список використаних джерел:**

1. Словник української мови: в 11 томах. Том 2. Київ, 1971. URL: <http://sum.in.ua/>.
2. Code of conduct ENFCI. URL: [http://enfsi.eu/wp-content/uploads/2016/09/code\\_of\\_conduct.pdf](http://enfsi.eu/wp-content/uploads/2016/09/code_of_conduct.pdf).
3. Barnett P. Ethics in Forensic Science. Boca Raton: CRC Press. (2001). URL: <https://doi.org/10.1201/9781420041620>.
4. Этика профессиональной защиты по уголовным делам. Москва : Юридическая литература, 1978. 173 с.
5. Окулич И. П. Проблема этической составляющей профессиональной деятельности депутатов. Конституционное и муниципальное право. 2011 № 2. С. 51–54.
6. Проект Закону «Про судово-експертну діяльність» URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=61469](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61469).
7. Code of Ethics. Southern California Association of Fingerprint. URL: [http://www.scafo.org/About\\_SCAFO/ethics/html](http://www.scafo.org/About_SCAFO/ethics/html).

УДК 343.98

*Науменко С. М., завідувач Сумського відділення Харківського  
НДІСЕ,  
e-mail: svhndise@meta.ua*

### **КОМПЕТЕНЦІЯ ЕКСПЕРТІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ВЗАЄМОДІЇ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ**

На сьогодні повноваження судових експертів у сфері взаємодії з правоохоронними органами потребують детального вивчення, виявлення прогалин в їх нормативно-правовому регулюванні та визначення шляхів їх усунення.

При взаємодії з правоохоронними органами судові експерти наділяються певним обсягом повноважень, які в більшій мірі стосуються їх участі в кримінальному провадженні та досить детально визначені в чинному законодавстві. Всі права та обов'язки у досліджуваній сфері доцільно розглядати через їх поділ на ті, які необхідні їм для проведення повного, всебічного та об'єктивного дослідження, та ті, які визначають їх можливості при участі в кримінальному провадженні. У той же час, з метою вдосконалення компетенції судового експерта при взаємодії з правоохоронними органами, окремі повноваження потребують уточнення. Так, право заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків, а також бути присутнім під час проведення процесуальних дій доцільно закріпити тільки щодо тих випадків, які безпосередньо пов'язані з предметом їх експертного дослідження. Також у законодавстві доцільно закріпити право експерта з письмового дозволу слідчого (детектива) звертатися до спеціаліста за консультацією чи отриманням висновку з галузі знань, яка виходить за межі компетенції судового експерта.

Правоохоронна діяльність, законне та об'єктивне вирішення кримінальних справ досить часто вимагає спеціальних знань та проведення професійних досліджень, що забезпечується залученням до справи судових експертів. Саме вони, завдяки наявності у них спеціальних знань у необхідній сфері можуть надати обґрунтований висновок з питань, що виникають в

ході кримінального провадження. Для цього експерти наділяються певним обсягом компетенції, необхідної для отримання інформації, всебічного її вивчення та надання відповідних висновків.

У Словнику української мови термін «компетенція» тлумачиться як: 1) добра обізнаність із чим-небудь; 2) коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи [1, с. 250]. Це повноваження суб'єкта у визначеній для нього сфері.

Компетенцією є сукупність прав та обов'язків суб'єкта у підвідомчій йому сфері. Такі права та обов'язки, а також сфера їх реалізації мають бути нормативно закріплені, що дозволяє їх використовувати та нести відповідальність за неналежне використання. Крім того, вони визначаються тими завданнями, які поставлені перед відповідним суб'єктом державою.

Компетенція судових експертів характеризується наступними ознаками – це комплекс визначених у законодавстві прав та обов'язків, які реалізуються з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду і належать до спеціальних знань експерта; заборона передоручати проведення дослідження іншому суб'єкту; неправомірною реалізація компетенції тягне за собою відповідальність.

Компетенція як комплексна правова категорія включає в себе ряд взаємопов'язаних елементів. Сікорський О. П. вважає, що компетенція органу виконавчої влади як організаційно-правова категорія є сукупністю його предметів відання й владних повноважень, передбачених законодавством або іншими нормативно-правовими актами, шляхом реалізації яких орган виконавчої влади здійснює свою діяльність. Основними елементами компетенції, як вважає вчений, є «предмет відання» (підвідомчість) та владні повноваження (права і обов'язки) [2, с. 54].

У науці адміністративного права поширеними є декілька підходів до тлумачення змісту компетенції, а саме: 1) класичний, який характеризує компетенцію як взаємопов'язану систему предметів відання та повноважень суб'єкта; 2) обмежувальний, при якому зміст компетенції зводиться до сукупності повноважень; 3) розширювальний, який включає до структури компетенції крім предметів відання та повноважень, ще й завдання, функції, методи діяльності тощо [3, с. 53; 4, с. 192].

Тобто відповідно до класичної концепції змісту компетенції, її структурними елементами є предмети відання та повноваження.

Під першим елементом прийнято розуміти «юридичний показник територіальних меж та предметної специфіки тих суспільних відносин, на які направлена владна діяльність органу» [5]. Тобто це сфера реалізації судовим експертом його прав та обов'язків. Вона визначена в законодавстві та має свої межі, порушення яких матиме наслідком застосування заходів відповідальності.

Предметами відання експертів є галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів, що вимагають проведення досліджень із застосуванням спеціальних знань. Саме предмети відання визначають коло повноважень експерта, у тому числі при взаємодії з правоохоронними органами.

Повноваження за своїм змістом є сукупністю взаємопов'язаних та взаємозалежних прав та обов'язків. Права в юридичному значенні визначають як надану і гарантовану державою, а також закріплену в адміністративно-правових нормах міру можливої (дозволеної) поведінки у правовідносинах, що забезпечена кореспондуючим обов'язком іншого суб'єкта правовідносин [6, с. 113–114].

Права та обов'язки визначені у Законі України «Про судову експертизу» [7] та ст. 69 Кримінального процесуального кодексу України [8].

Всі права експерта у сфері взаємодії з правоохоронними органами доцільно згрупувати в такі групи в залежності від мети їх реалізації:

1) права, що реалізуються з метою проведення повного, всебічного та об'єктивного дослідження:

— знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження;

— заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків, а також про уточнення поставлених питань;

— бути присутнім під час проведення процесуальних дій, ставити питання його учасникам, що стосуються предмета дослідження;

- вказувати у висновку експерта на виявлені в ході проведення судової експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання;
- складати окремий висновок, у разі незгоди з іншими експертами;
- відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків або поставлені питання виходять за межі його компетенції;

2) забезпечувальні права:

- право на винагороду та відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи, якщо її виконання не є службовим обов'язком;
- на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав;
- оскаржувати в установленому законодавством порядку дії та рішення суб'єкта призначення експертизи, що порушують права експерта або порядок проведення експертизи.

Термін «обов'язок» тлумачиться як: те, чого треба беззастережно дотримуватись, що треба безвідмовно виконувати відповідно до вимог суспільства або виходячи із власного сумління; певний обсяг роботи, сукупність справ, межі відповідальності тощо, що визначаються відповідним званням, посадою, родинним станом і так інше [9, с. 813].

Обов'язки доцільно систематизувати в дві групи:

1) пов'язані з проведенням експертного дослідження:

- провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені питання;
- забезпечити збереження об'єктів експертизи;
- у випадках, визначених законодавством, заявити самовідвід;
- повідомити в письмовій формі про неможливість проведення експертизи та повернути надані матеріали справи та інші документи, якщо поставлене питання виходить за межі компетенції експерта або якщо надані йому матеріали недостатні для вирішення поставленого питання;

2) пов'язані з участю в кримінальному провадженні:

- з'явитися до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на питання під час допиту;
- не розголошувати без дозволу компетентних суб'єктів інформацію, що стала йому відома у зв'язку з проведенням експертизи;
- прийняти до виконання доручену йому експертизу.

Узагальнюючи вищевикладене, варто зазначити, що при взаємодії з правоохоронними органами судові експерти наділяються певним обсягом повноважень, які в більшій мірі стосуються їх участі в кримінальному провадженні та досить детально визначені в чинному законодавстві. Всі права та обов'язки у досліджуваній сфері доцільно розглядати через їх поділ на ті, які необхідні їм для проведення повного, всебічного та об'єктивного дослідження, та ті, які визначають їх можливості при участі в кримінальному провадженні. У той же час, з метою вдосконалення компетенції експерта при взаємодії з правоохоронними органами, окремі повноваження потребують уточнення. Так, право заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків, а також бути присутнім під час проведення процесуальних дій доцільно закріпити тільки щодо тих випадків, які безпосередньо пов'язані з предметом їх експертного дослідження. Також у законодавстві доцільно закріпити право експерта з письмового дозволу слідчого (детектива) звертатися за консультацією до іншого спеціаліста.

#### **Список використаних джерел:**

1. Словник української мови : словник : в 11 т. Т. 4 / уклад. І. К. Білодід та ін. К. : Наукова думка, 1972. 871 с.
2. Сікорський О. П. Поняття концепції органу виконавчої влади. *Гуманіт. вісн. НУК*. Миколаїв : НУК, 2012. Вип. 5. С. 52–54.
3. Гусаров С. М. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів внутрішніх справ України : навч. посіб. К., Х. : НікаНова. 2011. 360 с.
4. Москалькова Т. Н., Демидов Ю. Н. Памятка по подготовке проектов нормативных актов. М. : Спартак, 2004. 259 с.
5. Серьогіна С. Г. Теоретично-правові та організаційні засади функціонування інституту президентства в Україні. Х. : Ксілон, 2001. 278 с.
6. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К. : Факт, 2003. 384 с.
7. Про судову експертизу : закон України від 25.02.1994 № 4038-хІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994 № 28. Ст. 232.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651–VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013 № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь : Перун, 2009. 1736 с.

УДК 343.98

*Домбай М. М., ст. викладач Університету державної  
фіскальної служби України*

*Семезенко Я. О., курсант Університету державної фіскальної  
служби України*

*Москалюк І. І., курсант Університету державної фіскальної  
служби України,*

*e-mail: moskaluk16@gmail.com*

## ЕКСПЕРТНА ПРАКТИКА: СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

Сучасні досягнення науки й техніки, які становлять зміст категорії спеціальних знань і активно використовуються у практиці розслідування злочинів, сприяють суттєвому розширенню спектра джерел доказової інформації у кримінальному провадженні. Різні аспекти застосування спеціальних знань у слідчій і судовій діяльності розглядали багато вчених-криміналістів, серед яких Т. В. Авер'янова, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, А. І. Вінберг, В. Г. Гончаренко, Н. І. Клименко, В. К. Лисиченко, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, І. Я. Фрідман, В. Ю. Шепітько, О. Р. Шляхов, М. Г. Щербаковський та інші. Однак наука (як і суспільство) постійно розвивається, удосконалюються сфери людської діяльності, з'являються нові види кримінальних правопорушень, що потребує впровадження нових видів судових експертиз. Актуальними залишаються питання суті сучасної судової експертизи, участі спеціалістів у слідчих (розшукових) діях, правового статусу суб'єктів застосування спеціальних знань, а також можливостей їх застосування [1, с. 103–105].

Однією з найважливіших форм застосування спеціальних знань у кримінальному судочинстві є судова експертиза, завдяки якій слідчий і суд отримують нову інформацію, яка має доказове значення для кримінального провадження і яка не може бути отримана за допомогою інших процесуальних засобів. Експертиза як один із засобів збирання доказів сприяє всебічному, повному та об'єктивному дослідженню обставин, що мають значення для кримінального провадження, прийняттю законних і обґрунтованих судових рішень.

Сьогодні провідні криміналісти – науковці та практики (М. Я. Сегай, Н. І. Клименко, В. Я. Колдін та ін.) указують на необхідність упровадження експертних технологій, що спрямовані на вдосконалення судово-експертної діяльності шляхом оптимізації застосування матеріально-технічного, науково-методичного, кадрового потенціалу судово-експертних установ [2, с. 234].

Результативність судово-експертної діяльності зумовлюється ефективною взаємодією між замовниками експертного дослідження (яким можуть бути правоохоронні та судові органи, адвокати, захисники та особи, які самостійно захищають свої інтереси, органи нотаріату, митниці, а також підприємства установи організації і громадяни [2, с. 240]), з одного боку, та з іншого – працівниками судово-експертних установ при виконанні складних комісійних експертиз, розробці нових та вдосконаленні існуючих експертних методик, у профілактичній роботі. Зростає роль керівника судово-експертної установи як організатора та контролера вірного та оптимального застосування системи засобів судових експертиз для розв'язання конкретного завдання.

Ще однією з особливостей криміналістичних досліджень є те, що їх проведення має здійснюватись згідно з відповідним чином затвердженими експертними методиками, що характеризуються поєднанням у собі необхідних вимог проведення дослідження, є основою якості та швидкості вирішення завдань експертизи. У зв'язку з цим, їх вивчення і розроблення мають важливе значення у науково-дослідній і практичній діяльності [4, с. 67–69].

Таким чином, не дивлячись на деяку неоднозначність існуючих в цілому визначень, можна говорити про те, що поняття «експертна методика», яке є основним у судово-експертній діяльності, наразі цілком сформувалося. Оскільки методика або ж техніка експертного дослідження – це рівень високоспеціалізованого методологічного знання, то в силу